

Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığında Bulunan Babacan bin Toman İmzalı Bir Mezar Taşı

 ERCAN ÇALIŞ^a

Geliş Tarihi: 28.01.2019 | Kabul Tarihi: 30.04.2019

Öz: Bölge coğrafyası içinde gerek tarıma elverişli toprakları, gerekse de konumu itibarıyla Ahlat, tarih boyunca pek çok medeniyetin ilgi odağı olmuştur. Van Gölü havzasının da aslında hafızası durumunda olan yerleşkede yapılan arkeolojik çalışmalar İlk Çağ'dan günümüze dek bölgede çok sayıda bulgulara rastlanılmıştır. Doğu Anadolu'nun önemli merkezlerinden biri olan Ahlat, Türk dönemine ait tarihi dokusuyla dikkat çekicidir. Bu tarihi dokunun kuşkusuz önemli bir bölümü olan ve şehrin odak noktası haline gelen Selçuklu Meydan Mezarlığı oluşturmaktadır. Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı Anadolu'nun en büyük mezarlığıdır. Mezarlık 210.000 metrekarelik bir alana yayılmıştır. Mezarlığı bu kadar önemli kılan elbette ki sadece bu denli büyük olması değil, aynı zamanda buradaki taşlara işlenen tarih, kültür ve sanattır. Asırlar önce taşla işlenen duvarların iz düşümü günümüzde büyük bir ilgi ve yankı uyandırmaktadır. Önem derecesi tartışılmaz bu tarihi mezar deryası içerisinde bulunan Babacan adlı bir sanatkârın imzasını taşıyan mezar taşı, bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Bu eser malzeme, süsleme, tipoloji ve kitabe içerikleri yönleriyle incelenerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahlat, Selçuklu Meydan Mezarlığı, Babacan bin Toman, mezar taşı, sanat.

^a Van YYÜ, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
ercancalis6547@gmail.com

A Tombstone Signed by Babacan bin Toman at Ahlat Seljuk Square Cemetery

Abstract: In the region, Ahlat has been the center of interest of many civilizations throughout history, both in terms of its fertile lands suitable for agricultural and its location. In the archaeological studies carried out in the settlement, which is also like the memory of the Lake Van basin, numerous artifacts have been found in the region from the early ages to the present day. Ahlat, one of the most important centers of Eastern Anatolia, is a remarkable place with its historical texture of the Turkish period. The Seljuk Square Cemetery is undoubtedly an important part of this historical texture and has become a focal point of the city. Ahlat Seljuk Square Cemetery is the largest cemetery in Anatolia. The cemetery is spread over an area of 210,000 square meters. What makes the cemetery so important is, of course, not only that it is so huge, but also the history, culture and art that are engraved on stones here. The projection of emotions that were engraved on stones centuries ago has awakened a great interest and resonance today. The tombstone, located in this historical tomb source, the importance of which is indisputable, bearing the signature of a craftsman named Babacan, is the main subject of this study. This artifact was evaluated by examining it in the context of ornamentation, typology and inscription content aspects.

Keywords: Ahlat, Seljuk Square Cemetery, Babacan bin Toman, tombstone, art.

© Çalış, Ercan. "Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığında Bulunan Babacan bin Toman İmzalı Bir Mezar Taşı." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18 (2019), 177-192.

Giriş

Van Gölü'nün kuzeybatısında bulunan Ahlat, Van iline komşu Bitlis iline bağlı bir ilçedir (Tekin, 2018: 27). Coğrafi olarak bir taraftan kıyı kent özelliği gösterirken, bir taraftan da Süphan ve Nemrut dağları arasındaki platolar üzerinde yükselen bir kale kent görünümüne sahiptir. Doğal güzelliklerinin yanında Ahlat, günümüzde esasen tarihi mezarlıklarıyla ön plana çıkmaktadır. Bölgedeki Selçuklu dönemine ait mezar taşları gerek Türk, gerekse de dünya kültür mirası açısından hak ettiği noktaya ulaşma yolunda hızla bir ilerleme yaşadığı görülmektedir.

Maveraunnehir'de tarih sahnesine çıkan Selçuklular, Oğuzların Kınık boyuna dayanan bir Türk Hanedanıdır (Tekin, 2018:61). Selçuklular 11. ve 14. yüzyılda Orta Doğu ve Orta Asya'nın belirli bölümlerinde varlık göstermiş önemli bir Türk Devletidir. Adını hanedanın kurucusu Selçuk Bey'den alır. 11. yüzyılın ortalarına doğru Selçuklu Türkleri Anadolu'ya geldiklerinde Van Gölü havzasındaki yerleşkeler Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altındaydı. Anadolu'yu fethetme kapsamında yapılan seferlerle Ahlat alınarak Türk hakimiyetine geçmiştir. Selçuklular, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve Türk Sanatı kültürünün Anadolu'da kök salmasında önemli katkıları olmuş bir devlettir. Ahlat Meydan Mezarlığı'ndaki şaheser mezar taşları bunlardan sadece bir tanesidir.

Selçuklular döneminde başkentlik yapmış olan Ahlat'ta, Selçuklu Meydan Mezarlığı dışında tarihi öneme sahip başka mezarlıklar da mevcuttur. Osmanlılar zamanda belli bir düzeyde göz ardı edilmişlerse de Türk tarihi ve sanatı açısından her dönem odak noktası olmayı başarmış bir bölgedir. Dolayısıyla Türk kültür tarihi açısından üzerinde pek çok bilgi bulunan bu mezar taşları, Anadolu Türk kimliğinin kökenlerini belgelemesi açısından önemlidir. Bölgede Meydan Mezarlığı ile beraber altı büyük mezarlık bulunmaktadır (Karamağaralı, 1992: 569). Bunlar Kale Mezarlığı, Merkez Kabristan, Harabe Şehir Kabristan, Taht-ı Süleyman Kabristanı, Kırklar Mezarlığı ve çalışmamızın

bulunduğu Meydan Mezarlığı'dır. Başta Meydan Mezarlığı olmak üzere bu görkemli mezarlıklar, Türk Mezar Kültürü ve aynı zamanda Ahlat ilçesi ile de özdeşleşen bir sembol haline gelmiştir.

Meydan Mezarlığı doğudan batıya doğru Ahlat ilçesinde bulunan iki kubbe mahallesiyile Harabeşehir arasında kalan bir alanda yer almaktadır (Kulaz M; Reisoğlu S., 2013:241) Mezarlık gerek 210 dönemlik büyük yerleşim alanı gerekse de mezar taşı sayısı ile bölgedeki diğer mezarlıklardan ayrılmaktadır. Şimdiye kadar okunmuş şahide ve sandukaların kitabelerden yola çıkarak Ahlat Meydan Mezarlığı'ndaki mezar taşları 12. yüzyılın ortalarından 18. yüzyıla kadarki bir tarih aralığına tekabül etmekte ise de devam eden kazı ve restorasyon çalışmaları nihayetlendiğinde, bu tarih aralığının değişmesi muhtemel gözükmemektedir.

Türk İslam sanatı mezarlıkları içinde en büyük olma özelliğini gösteren Meydan Mezarlığındaki kazı ve liken temizliği gibi uygulamalı bilimsel çalışmalar, halen Prof. Dr. Recai KARAHAN başkanlığında devam etmektedir. Bu çalışmalarda gün ışığına çıkarılmış mezar taşlarının liken temizliklerinin ardından tipoloji, süsleme ve mimari tezyinatları da tanımlanarak bilim dünyasına kazandırılmaktadır. İslam devrinde pek çok devlet/hanedanın hakimiyetine girmiş Ahlat, Evliya Çelebi Oğuz Tarifesi Şehri, Selçuklular Kubbetü'l İslam ve Osmanlıların Ata Şehri ismini verdikleri bu bölge, Ortaçağ Türk mezar tipolojisinin beraber incelenebileceği bir açık hava müzesi özelliğini göstermektedir. (Oral: 2014,26). Bu mezarlıkta yıkık durumda olan sekizgen planlı kümbet veya türbe ile halk arasında akıt denilen çok sayıda yer altı mezar odası bulunmaktadır (Reisoğlu, 2016, 292). Bunun yanı sıra, farklı sanatkar isimleri taşıyan mezar taşlarının çokluğu, Ahlat'ın aynı zamanda Selçukluların önemli bir kültür ve sanat merkezi olduğunu da göstermektedir. Ahlat'ta tarih, kültür ve sanata dair iz bırakmış bu sanatçıları önemli kılan bir diğer faktör de kimi sanatçıların Ahlat mezar taşı dışında da eser ortaya koymasıdır. Bunlar

arasında el-Hac Mekki b. el-Hılatı, Hurşah el-Hılatı, Ebu'n_Nema b. Mufaddalu'l-Ahval el-Hılatı gibi isimler örnek olarak verilebilir. Araştırmamızın esas konusunu oluşturan sanatkâr Babacan Bin Toman'da bunlardan birisidir. Ahlat Meydan Mezarlığı'ndaki taş eser üzerinde ismi bulunan Babacan Bin Toman adlı sanatkarın imzasına, Ahlat'ın sembolleri arasında yer alan Emir Bayırdır Camisi ve Kümbetinde de rastlanılmaktadır.

Mezar taşlarında sanatkâr adını veren yazıt dışında, mezar üzerinde bulunan kitabeler de belge niteliği açısından çok kıymetlidir. Selçuklu Meydan Mezarlığı'ndaki kitabelerde kullanılan hâkim dil Arapça olmakla beraber Farsçanın da kullanıldığı kitabeler bulunmaktadır. Metfunlarla ilgili bilgiler ile Ayet-i Kerime ve Hadis-i Şeriflerde ağırlıklı olarak Arapça kullanılırken, metfunla ilgili ağıtsız şiirler ile erdemli sözler ise çoğunlukla Farsça olarak dile getirilmiştir. Bu kitabeler, içinde bulunduğu dönemi pek çok yönde açığa çıkarmada katkı sağlar. Mezar da yatan kişiye ait bilgilerin yanı sıra dönemin sosyo-kültürel yapısı ve sanat becerilerinin geldiği noktayı göstermesi gibi yönler sıralanabilir (Kulaz-Güzel-Reisoğlu, 2016: 267). Selçuklu Meydan Mezarlığı'ndaki kitabeler, kazıma ve/veya kabartma teknikleri kullanılarak sülüs, celi sülüs, kufi ve çiçekli kufi yazı biçimiyle oluşturulmuştur. Kitabe içeriklerini şahide ve sanduka cepleri boyunca görmek mümkündür. Genellikle baş şahidelerin doğu yüzünde metfun ve metfune ile ilgili kitabeler yer alırken; batı yüzünde Ayet-i Kerime ve Hadis-i Şeriflerin yanı sıra sanatkâr imzaları bulunmaktadır. Sanatkâr imzaları alınlık panosunun altında yer alan bir kartuş içine, belirgin bir şekilde hak edilmiştir. Baş şahidelerin batı yüzü, yoğun süsleme programı ile diğer cephelerden ayrıldığı görülür. Şahidelerin kuzey ve güney kenarları ise çoğunlukla Ayet-i Kerime ve hadis-i Şeriflerin yoğun olarak yer aldığı bir bölümdür. Mezar sandukalarında ise Farsça şiirler ve Hadis-i Şeriflerin yer aldığı kitabeler ön plana çıkmaktadır.

Türklerde mezar geleneği İslam öncesi Türk dönemlerine

kadar gidildiği pek çok araştırma sonucunda doğrulanmıştır. Başta Ahlat Meydan Mezarlığı mezar taşları olmak üzere, son dönemlerde Anadolu'nun bir çok yerinde bu taşların gün yüzüne çıkarılmasıyla ilgili yapılan bilimsel çalışmalar sevindiricidir. Nitekim bu çalışmalarla Türk mezar taşları, geçmişten gelen maddi manevi kültürü sonraki nesillere aktardığı, bir yandan nesiller arasında ortak bir kimlik bütünlüğü oluştururken, bir yandan da bu kimliğin devamlılığını sağlamada katkı sunmaktadır. Ahlat mezar taşları gibi Türk tarihi ve sanatı açısından önemli olan Pazırık halısı da Türk kültür kimliği oluşturanlar arasında örnek olarak verilebilir. Orta Asya'da Altay dağlarının eteklerinde 5. Pazırık kurganında bulunmuş olan bu halı, nitekim Türk mezar geleneği sayesinde günümüze eriştiği notunu düşmekte fayda vardır.

Mezar taşları özellikle de Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı'ndaki mezar taşlarının her biri, küçük birer anıt olarak da nitelendirilebilir. Ancak mimari yapılara konu olan anıtsal öğeler kadar büyük olmamaları ile çoğu mezar taşında, doğal ortamdaki kaynaklı sanatsal izlerinin kaybolması, onların yeterince irdelenmesini yavaşlatmış ve geciktirmiştir. Bunun yanı sıra, belli bir oranda gerek mezar yerleşkesi çevresinde gerekse de mezarlıkta rastlanılan kırık parçalardan mezar taşların insanlar tarafından da zaman zaman tahribata uğratıldıklarını göstermektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında elbette ki kaçak kazıların rolü büyük olmuştur. Kazı Başkanlığı'nca yapılan jeofizik ve jeoradar araştırmalar sonucunda, önemli sayıda şahide ve sandukanın yukarıda sayılan sebeplerle beraber, asırlar boyunca kaderlerine terk edilmişliğin getirdiği bakımsızlık gibi etkenler sonucunda toprak altında kaldıkları tespit edilmiştir.

Babacan Bin Toman İmzalı Taş Eser

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda yer alan mezar taşlarında imzaları bulunan sanatkarlar arasında yer alan isimlerden birisi de Babacan Bin Toman'dır. Babacan adlı sanatkarın imzasını taşıyan taş eser Miladi 1481 tarihli'dir. Ahlat Meydan Mezarlığı'nda yer alan mezarlar arasında ismi ilk kez bir taş eserde

rastlanılmıştır. Babacan adlı sanatkarın XV. yüzyılda Ak-Koyunlular döneminde olasılıkla Ahlat'ta yaşadığı ve Ahlat'lı olduğunu söyleyenlerin yanı sıra, Prof. Dr. Oktay ASLANAPA sanatkarın Azerbaycan'dan gelme ihtimalinin olduğunu söylemektedir (Oral, 2014:33). Ahlat'ın abidevi mimari yapılardan Emir Bayındır Camisi ve Kümbetinin yapımında mimar olarak adı geçen Babacan adlı kişinin, sanatkar olmasının yanında önemli bir mimardır. İsminin mimar olarak geçtiği Emir Bayındır Camii ve Kümbetindeki kitabede sadece "Amelu Babacan" bilgisi yer alırken, sanatkârın babasının isminin de ilk kez ele alınan taş eser üzerinde tespit edilmesi, araştırmanın öneminin daha da önemli kılmaktadır.

Çalışmanın esasını oluşturan Babacan imzalı bu taş eser, Meydan Mezarlığı'nın güney girişinin batı bölümünde yer almaktadır. Şahide üzerindeki kitabenin diğer mezar taşları şahidelerdeki kitabelerden farklı olarak şahidenin güney kenarına işlenmesinin yanı sıra üzerindeki süsleme programıyla diğer eserlerden nispeten ayrılmaktadır. Ele alınan taş eser, üzerindeki sanatkâr kitabesinin diğerlerinden farklı olarak konumlandırılması, mezar taşlarındaki sanatkâr kitabelerinin konumlarında farklılık olabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Taş eser üzerindeki kitabe ve tezyinat, 2015 yılında Prof. Dr. Recai KARAHAN başkanlığında yürütülen kazı ve restorasyon çalışmaları kapsamında restoratörlerce mezar taşlarındaki liken temizliği sonucunda gün ışığına çıkarılmıştır.

Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı'nda tespit edilmiş Babacan imzalı bu taş eser, baş şahidesi ile beraber dikdörtgen prizma formlu olup tek parça halinde bir sandukadan meydana gelmektedir (Bk. 6a/b). Baş şahidesi 177x53x23 cm. ölçülerinde dikdörtgen formludur. Ayrıca baş şahidesi bilezik taşı ile desteklenmiştir. Süsleme programı açısından zenginlik gösteren şahidenin dışa bakan yüzünde, palmet ve rumi motifli grift bir tezyinattan meydana gelen alınlık panosuna yer verilmiştir.

Motifler taş eser üzerinde oyma tekniğinde kabartma şeklindedir. Şahidenin bu yüzü esasen iki frize ayrılmıştır. Bunlar alınlık panosu ve alınlık panosundan kontur görevinde bir zencerek motifi ile ayrılan sivri kemerli niş bölümüdür. Sivri kemerli nişin köşelikleri de üstteki panoda yer alan tezyinatın bir devamı şeklinde palmet ve rumilerden oluşan bitkisel bir süslemeyle doldurulmuştur. Sivri kemerli nişi içten zencerekli bir motif çevrelemektedir. İçte yer alan zencerek motifini çevreleyen silme ile dıştan çevreleyen silme arasında kalan bordürde, palmet ve rumi motifinin bir birini kat ederek devam eden bir süslemeye sahiptir. Stilize bitkisel süslemelerle doldurulmuş nişin iç kısmı tahrip durumdadır. Şahidenin dışa bakan bu yüzünün etek kısmında derin ve dik olarak oyulmuş ve kolları ile birbirine bağlanan altıgenlerden oluşan bir pano bulunmaktadır. Altıgenlerin arasına belli bir düzen içerisinde, altı kollu yıldız motifi işlenmiştir. (Bk. Foto.1; Çiz.1)

Şahidenin iç yüzünün alınlık kısmında hafif dışa çekik geometrik üslupta üç mukarnas sırasının yer aldığı dikdörtgen formlu bir pano mevcuttur. Hemen bu mukarnas sıralarının altında kazıma tekniğinde işlenmiş sülüs karakterli metfun kitabesi bulunmaktadır. Kitabe şahideyi bir bordür şeklinde çevrelemiştir. Yazılar şahidenin sağ alt köşesinden başlamış alınlık panosunun altından devam ederek sol alt köşede nihayetlenmiştir. Kitabenin geriye kalan kısmı şahidenin çevresini dolanan kitabe bordürünün içine yerleştirilmiş simetrik üst üste yedi kartuş içine yazılmıştır. Önemli ölçüde tahrip olmuş kitabenin okunabilen kısmı aşağıda gösterilmiştir (Bk. Foto.2; Çiz.2). Şahidenin iç yüzü dışa bakan yüzüne göre süsleme açısından daha sade olduğunu söylemek mümkündür (Bk. Foto.1,2; Çiz.1,2).

Şahidenin İç Yüzündeki Kitabe Orijinal Metni

اللهم اغفر لعبدك... الى راحتك ورأفتك وجنات عدنك / وهو السعيد الشهيد

المرحوم المظلوم الكافئ كلام الله

تعالى القصير العمر في عدد اثنين عشر

١- المكيبوب البشر بين البشر

... -۲

... -۳

-۴ ... محمد بن شيخ... علي

-۵ توفي في شهر

-۶ ربيع الأول سنة

-۷ ستة وثمانين وثمانمائة

Kitabenin Okunuşu

Allahumme eḡfir lia'bdike... ila rahmetike ve rafeteke ve cennati 'adnike ve huve's-saidu's-şehidu'l-merhumu'l-mazlumu el-Hafizu Kelamu'l-Lahi Teala kasiru'l-'omr fi 'adedu isnenyn 'aşere el-mahbubu'l-beşeri beyne'l-beşer... Muhammed bin Şeyh... Ali tuvuffiye fi şehri Rebiü'l-Evvel sene sitte semanin ve seman mie.

Kitabenin Türkçe Anlamı

Allah'ım! Burada yatan kulunu bağışla, ona rahmetin ve lütfunla muamele eyle onu ebedi cennetine al. O saadete ve şehadete erişmiş mazlum, Allah'ın Kelamını (Kuran'ı-Kerim'i) ezberlemiş (hıfz etmiş), kısacık ömürlü on iki yaşında, insanların içindeki en sevimli insan... Ali... Şeyh...oğlu Muhammed... in kabridir. O Rebiyülevvel ayında sekiz yüz seksen altı (miladi Nisan-Mayıs 1481) yılında vefat etti.

Şahidenin güneye bakan kenarında kazıma tekniğinde taş hak edilmiş sülüs karakterli sanatkâr kitabesi yer almaktadır(Bk. Foto.3,3; Çiz.3). Ahlat Meydan Mezarlığı'ndaki çalışmalarda geline nokta itibarıyla sanatkâr kitabesinin şahidenin bu kenarına yazıldığı tek örnektir. Bu taş eserde yer alan sanatkar kitabesinin taşın bu bölümüne işlenmiş olması diğer taş eserlerle kıyaslandığında istisnai bir durum gibi düşünülebilir. Ancak meydan mezarlığında bulunan taş eserler gün ışığına çıkarılmaya devam ettikçe farklı örneklerle karşılaşılacağı muhtemeldir. Şahidenin bu yüzünü önemli kılan bir diğer etken de Babacan adlı sanatkârın babasının ismini de ilk defa burada kullanmasıdır(Bk. Foto.4; Çizim 3).

Sanatkâr kitabesinde;

عمل استاد باباجان بن تومان (Amelu Babacan bin Toman')

Toman oğlu Babacan'ın eseri yazmaktadır.

Bunların yanı sıra farsça olarak hak edilmiş sanatkar kitabesinin altında yer alan bir kitabe daha mevcuttur (Bk. Foto.3; Çizim 3).

Şahidenin Güneye Bakan Kenarındaki Kitabe Orijinal Metni

در ماتم تو کوکب افلاک بریخت بس اشک ازین دیده نمناک بریخت
درد او دریغا که گل رخسارت از ... آمد و در خاک بریخت

Kitabenin Türkçe Anlamı

Senin mateminde feleklerin yıldızı döküldü; bu nemli gözden birçok gözyaşı süzüldü

Onun derdinde ne yazık ki senin yüzünün gülü; (...-den /geldi-düştü) ve toprağa döküldü

Şahidenin kuzey kenarına da Farsça olarak bir kitabe metni işlenmiştir (Bk. Foto.5; Çizim 4).

Şahidenin Kuzeye Bakan Kenarındaki Kitabe Orijinal Metni

ای خاک ... مکوش در آزارش مهان گرامی دارش
ازهر مگشای کاکل مشکیش با خاک میامیز گل رخسارش

Kitabenin Türkçe Anlamı

Ey toprak onu incitmeye çabalama; (onun değerli bir vardır)

Onun misk kokulu kâkülünü dağıtma; onun yüzünün gülünü toprakla karıştırma

Prizmatik dikdörtgen formu tek parçadan meydana gelen mezar sandukası 120x42x26 cm. ölçülerindedir. Sandukanın kenar kısımları sade tutulmuşken üst yüzeyine bir niş işlenmiştir (Bk. Foto.6a/b).

Değerlendirme ve Sonuç

Mezar kültürü İnsanlık tarihi açısından çok eskilere kadar gitmektedir. Türk Sanatı mezar kültürünün MÖ. 5 yüzyıldan 2. yüzyıla tarihlenen Hun dönemine kadar gitmektedir. Bu dö-

nemde doğuda özellikle Mezopotamya ve Mısır kültürlerinde de mezar mimarisi ve kültürü yaygındır. Yeniden dirilme inancı ile ölü gömme adetlerine bağlı olarak Hunların kurganları, Mezopotamya Ur kral mezarları ve eski Mısır mezarlarında ele geçirilen eserler, günümüz toplumlarını kendi kaynağına götürmesi açısından önemlidir. İslam Öncesi Türk sanatı mezar geleneği Türk-İslam Sanatı ile birlikte başka bir boyut kazanmıştır. Ahlat Meydan Mezarlığı'nda yer alan mezar taşları bunun için gösterilebilecek bir örnek olduğu, ele alınan araştırmayla ayrıca anlaşılmıştır. Bu görkemli mezar taşları, Anadolu'nun asırlardır bir Türk Yurdu olduğu gerçeğinin belgesi olmasının ötesinde Türk-İslam sanatı açısından da önemli bir milattır (Karamağaralı: 1992,43). Mezar taşlarının üzerindeki kitabelerde kullanılan dil, süsleme ve tipolojik özellikler dönemin Anadolu Türk-İslam üslubunu yansıtırken, abidevi şahideler daha çok Orta Asya Türk mezar kültürü geleneğinin bir devamı olarak görülmektedir. Nitekim Orhun anıtları göz önüne alındığında bölgesel, dinsel, yerel usta ve malzeme faktörlerine rağmen aynı milletin ortak kültürünün bütünlüğü ve sürekliliği açısından bu mezar taşlarının önemi dikkat çekicidir.

Bu çalışmayla Ahlat Meydan Mezarlığı'nda yer alan Babacan adlı sanatkarın mezar taşına ait form, teknik, süsleme ve kitabe metinlerinden yola çıkarak, mezar taşların her birinin birer sanat eseri olduğu ve tarihi belge niteliği taşıdığı görülmüştür.

Mezar taşı yapımında kullanılan yöreye ait volkanik kökenli taş malzeme, çoğunlukla bir bütün olarak günümüze erişmiş olsa da yer yer doğal sebepler ile insani müdahaleler gibi dış etkenlerden kaynaklı deformeler gözlemlenmiştir. Yöreye ait "Ahlat Taşı" diye bilenen yumuşak cinsten taş malzemedeki yapılan Babacan adlı eserin şahidesinde oyma tekniğinde kabartma olarak kitabe metinleri ve bezemeler bulunmaktadır. Bu esere ait şahidesinin batı yüzünde kitabeyle birlikte bitkisel ve geometrik süslemelere yer verilirken, içe bakan yüzeyi ile kuzey ve güney kenarlarında sadece kitabelere yer

verilmiştir. Öte yandan eserin sandukası da sade tutulmuştur. Bilezik taşı ile desteklenerek tasarlanan şahidesi ile beraber yekpare prizmatik formlu bir sandukadan meydana gelen eser, Meydan Mezarlığı'nda bulunan zengin tezyinata sahip örneklerden biridir. Eser geç dönemli gruplar arasında yer alması ile içinde yatan kişinin kitabe içeriğinden anlaşılacağı üzere kendisine önem atfedilmesi gibi hususlar, eserin yoğun bir süsleme programına alınmasını sağlamıştır. Bununla beraber Meydan Mezarlığı içinde yer alan taş eserler arasında değerlendirilmeye alınan bu mezar taşı, gerek şahidesindeki süsleme programı ile gerekse de sanatkâr kitabesinin konumu itibarıyla diğer taş eserlerden ayrılarak farklı bir örnek kategorisi de oluşturmuştur.

Anadolu'da Türk-İslam izleri Selçuklularla birlikte görülmeye başladığından bahsedilmiştir. Bu izler arasında yer alan Selçuklu Meydan Mezarlığı mezar taşları, Türk-İslam sanatının maddi kültür varlıkları içerisinde önemli bir grubunu oluşturmaktadır. Bu Mezar taşları bir yandan Sanat Tarihi'ne konu olurken, diğer yandan tarih bilimi için önemli birer belge niteliği olmaktadır. Ahlat Meydan Mezarlığı'nda sürdürülen çalışmaların yanında günümüzde Anadolu'nun diğer farklı bölgelerinde de mezar taşların araştırılarak dünya kültür mirası ile Türk Sanatı mirasına dahil edilmesi, Türk tarihi, sanatı ve kültürü açısından önemli ve sevindiricidir.

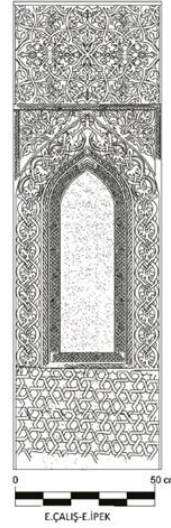

Kaynaklar

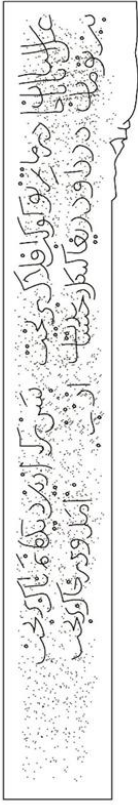

- Karamağaralı, B, (1992), Ahlat Mezar Taşları, Ankara.
- Kulaz, M.; Güzel, E.; Reisoğlu, S., (2016), "Ahlat Meydan Mezarlığı'ndaki İlhanlı Dönemi Kadı Mezar Taşları", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 30, Van.
- Kulaz, M.; Reisoğlu, S., (2013), VII Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu/Sanat Etkinlikleri, Bakü, Azerbeycan.
- Oral, M. (2014), "Ahlat Meydan Mezarlığı'ndaki Asil Bin Üveys İmzalı Mezar Taşları", Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.

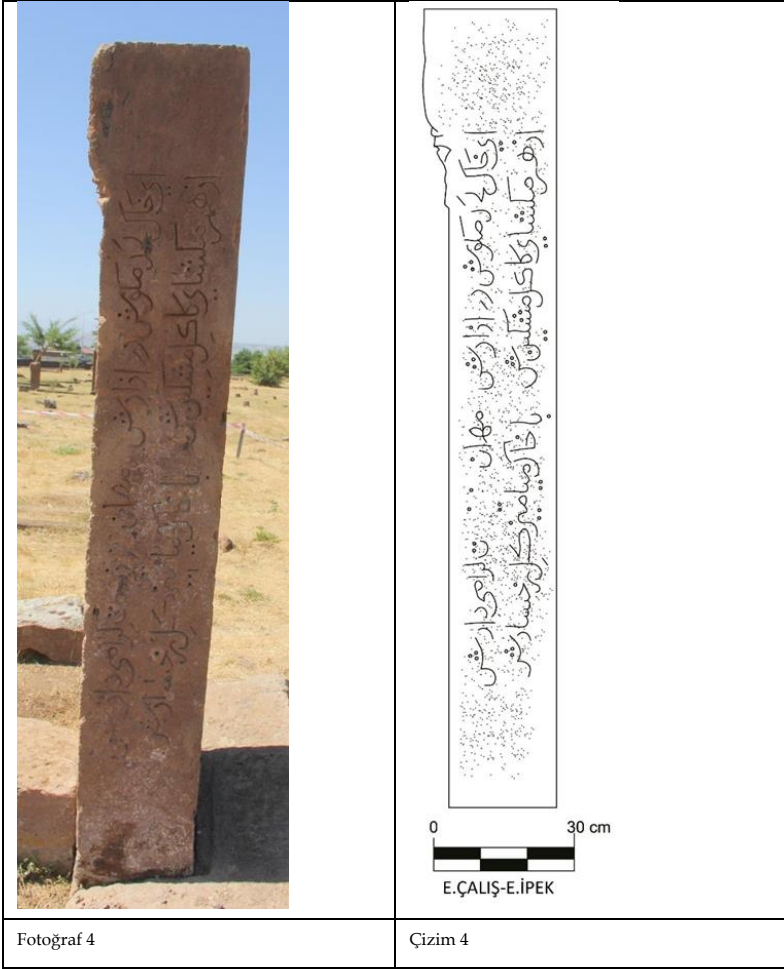
Reisoğlu, S, (2016), Ahlat Meydan Mezarlığında Bulunan Esmâ'ül Hüsna Yazılı Bir Mezar Taşı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 30, Van.

Tekin, R, (2018), Türk Tarihinde Ahlat, Ankara.

Fotoğraf ve Çizimler

	
<p>Fotoğraf 1</p>	<p>Çizim 1</p>
	
<p>Fotoğraf 2</p>	<p>Çizim 2</p>

	
<p>Fotoğraf 3a</p>	<p>0 30 cm E.ÇALIŞ-E.İPEK</p>
	
<p>Fotoğraf 3b</p>	

Fotoğraf 5a

Fotoğraf 5b